

Notiser

Absoluta sanningar

Professor Leif Lewin har nyligen påstått att "dagens vetenskap lever under andra förutsättningar än tidigare, för i dag anser vi inte längre att det finns några absoluta sanningar". Han hävdar också att "drömmen om absoluta sanningar alltid varit en illusion" och att "all vetenskaplig kunskap är provisorisk" (DN 17/5).

Inom vetenskapen försöker man normalt hitta motexempel mot föreslagna teorier. Här kunde man kanske försöka med påståendet att ett plus ett är lika med två. Är inte det en absolut sanning?

Men Lewin tänker kanske på mer empiriska föreställningar. Ett sådant exempel är följande. Himlakroppen Pluto klassades som en planet fram till 2006, men därefter inte som en planet, utan som en dvärgplanet. Påståendet att Pluto är en planet kan därför sägas vara sant mellan 1930 (då den upptäcktes) och 2006, men falskt därefter, och kanske meningslöst före 1930. Vilket i sin tur kan motivera påståendet att det inte är en absolut sanning. Men det hindrar ju inte att det *är* en absolut sanning att Pluto var (och ansågs vara) en planet mellan 1930 och 2006.

Att Uppsala ligger norr om Stockholm anser vi vara sant, men är det en absolut sanning? Kanske kan jordklotet i framtiden vridas till så att Stockholm kommer att ligga närmare nordpolen än vad Uppsala då gör. Men det är fullt förenligt med att det inte bara är sant, utan även en *absolut* sanning, att Uppsala enligt vårt nuvarande geografiska system ligger norr om Stockholm.

Dessa exempel skulle förstås avfärdas av Lewin, ty han anser ju att det inte finns, och aldrig har funnits, några absoluta sanningar.

Men rent allmänt kan man väl säga att även om våra föreställningar alltid skulle vara relativa till vissa perspektiv eller betingelser, och därmed inte absolut sanna, så kan de ändå vara absolut sanna *relativt* till dessa perspektiv eller betingelser.

Detta är helt förenligt med en traditionell uppfattning om sanning. Men Lewin anser att en viktig förändring har skett under senare tid, i och med allmänna samhällsförändringar och nya tendenser inom vetenskap (t. ex. kvantfysik), konst och litteratur. De förändringar han nämner har varit nog så betydelsefulla – han nämner personer som

Popper, Proust, Joyce, Picasso och Schönberg, och faktorer som individualism och invandring – men de visar knappast att det inte finns några absoluta sanningar eller att all vetenskaplig kunskap är provisorisk.

Vad betyder det egentligen att det inte finns några absoluta sanningar? Om detta är sant, så kan det ju inte vara absolut sant. Men är det då sant över huvud taget? Enligt mitt inledande resonemang är det kanske *relativt* sant, men i så fall: relativt till vad? Och vore det inte då *absolut* sant att det är sant relativt till detta? Nej, det kan det ju inte vara, om det nu inte finns några absoluta sanningar. Det hela blir hopplöst tilltrasslat, för att inte säga motsägelsefullt.

Jag tror att hela den här idén med "absoluta sanningar" är förfelad och ägnad att skapa förvirring. Det räcker gott med vanlig *sanning* – även när det gäller relativitet av det slag jag illustrerat ovan.

Det bör inte heller blandas ihop – som hos Lewin – med tanken att all vetenskaplig kunskap är provisorisk. Detta är en vanlig tanke, ofta kallad "fallibilism", en term som introducerades av filosofen C. S. Peirce, pragmatismens fader.

Peirce ansåg också att sanning är "the opinion which is fated to be ultimately agreed to by all who investigate" (1878). Alltså en sorts tänkt stabilitet eller motståndskraft, det sanna är det som står sig i långa loppet, som aldrig behöver revideras. Kanske kunde det kallas "absolut sanning", men det är alltså inget annat än vanlig sanning. Det som inte överlever vetenskapens revideringar är ju inte sant, även om man tror att det är sant. Men att Uppsala ligger norr om Stockholm behöver förhoppningsvis aldrig revideras. Då är det helt enkelt sant, och sant redan nu och för evigt.

Kan vi *veta* med säkerhet med säkerhet att det är sant? Eller utgör det enbart provisorisk kunskap? Lewin säger ju bara att all *vetenskaplig* kunskap är provisorisk, så allt hänger på hur gränsen dras mellan vetenskaplig och annan kunskap.

Att Uppsala ligger norr om Stockholm låter inte särskilt vetenskapligt, men det påstås antagligen i vederbörigt fackgranskade geografiböcker. Och det är väl lika "vetenskapligt" som att åtta politiska partier är representerade i Sveriges riksdag 2026, vilket Lewin nog skulle anse som vetenskapligt (han nämner som exempel att fem partier tidigare utökats med två). Och alltså något som utgör provisorisk kunskap.

Men även om det alltså bara är provisorisk kunskap att Uppsala ligger norr om Stockholm, så är det inget vi i vardagslag betvivlar. Fallibilismen innebär inte att man måste *tvivla* på allt, vilket skulle göra livet

outhärdligt och därmed strida mot pragmatismen. I praktiken tror vi på väldigt mycket som kanske är falskt, och det gör vi rätt i. Sådan är fallibilismen.

Lars Bergström

Stadgar för Svenska filosofisällskapet

Svenska filosofisällskapet antog vid Filosofidagarna i Stockholm den 13 juni 2026 en ny uppsättning stadgar. Dessa lyder som följer.

1. Svenska filosofisällskapet (Swedish Philosophical Association) är en sammanslutning av i Sverige verksamma filosofer och övriga vänner till filosofin. Dess syfte är att främja det filosofiska intresset, utbildningen och forskningen i landet samt bidra till ökade kontakter och samarbeten mellan landets filosofer. Sällskapets huvuduppgift är att vartannat år arrangera en nationell konferens i filosofi: Filosofidagarna (Swedish Congress of Philosophy).

2. Medlem är den som till sällskapet skriftligt anmält önskan om medlemskap. Medlem som önskar utträda ur sällskapet skall skriftligen anmäla detta.

3. Medlemsmötet är sällskapets högsta beslutande organ. Det sammanträder i samband med Filosofidagarna. Medlemsmötet fattar beslut med enkel majoritet. Vid lika röstetal avgör mötesordföranden.

4. Medlemsmötet utser en styrelse för den kommande tvåårsperioden. Styrelsen består av ordförande och sekreterare samt eventuellt ytterligare ledamöter.

5. Föreningen har ingen egen ekonomi.

6. Styrelsen har till uppgift att organisera Filosofidagarna. Styrelsen kallar till medlemsmöte vid filosofidagarna. Den tjänstgör som valberedning för utseende av ny styrelse.

7. Styrelsen kan kalla till extra medlemsmöte, som ska genomföras som videokonferens. Kallelse ska sändas minst två veckor i förväg till alla universitetsinstitutioner i Sverige som bedriver forskarutbildning i filosofi, med begäran om vidare distribution till samtliga anställda och doktorander.

8. Medlemsmötet beslutar om sällskapets stadgar. För att träda i kraft ska stadgeändringar antingen ha beslutats på två medlemsmöten eller ha utsänts minst två veckor i förväg på det sätt som krävs för extra medlemsmöte. För beslut om upplösning av sällskapet gäller samma regler som för stadgeändring.

Skarpa gränser

Lisa föddes 1 januari 1930 och Maja föddes 2 januari 1930. I dag är båda gamla – de närmar sig 100 års ålder. Men vem blev gammal först?

Rätt svar torde vara att Lisa blev gammal först. Hon är ju äldre än Maja. Det kan därför knappast vara rimligt att tro att Maja blev gammal före Lisa. Det kan inte heller vara rimligt att tro att de blev gamla samtidigt.

Men om Lisa blev gammal före Maja så måste det ha funnits en tidpunkt vid vilken Lisa var gammal men inte Maja. (Detta följer från vad det innebär att x blev F före y : det kräver att det finns en tidpunkt vid vilken x är F men inte y .) Därför är det möjligt att x är gammal medan y inte är det trots att x bara är en dag äldre än y .

Uttrycket "är gammal" tycks därmed ha skarpa gränser – till skillnad från vad många filosofer har hävdad. Man kan undra var dessa gränser går.

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: *Lars Bergström* är professor emeritus i praktisk filosofi vid Stockholms universitet, *William Bülow* är universitetslektor i biomedicinsk etik vid Uppsala universitet, *Nils Franzén* är universitetslektor i teoretisk filosofi vid Umeå universitet, *Bengt Hansson* är professor emeritus i teoretisk filosofi vid Lunds universitet, *Lars-Göran Johansson* är professor emeritus i teoretisk filosofi vid Uppsala universitet, *Ingmar Persson* är professor emeritus i praktisk filosofi vid Göteborgs universitet, *Sharon Rider* är professor i teoretisk filosofi vid Uppsala universitet, *Frans Svensson* är professor i praktisk filosofi vid Göteborgs universitet, *Erik Åkerlund* är lektor i filosofi på Newmaninstitutet.